

УДК 330.142.211

Саєнко С.Г.

Запорізький національний університет

АМОРТИЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянута еволюція амортизаційної політики держави, вплив амортизації на темпи відтворення і можливості підприємств, відносно забезпечення цього процесу.

Ключові слова: амортизація, норма амортизації, методи нарахування амортизації.

Saenko S.

DEPRECIATION AS PART OF INNOVATIVE BUILDING INDUSTRY

In the article the evolution of depreciation policy of the state, influence of depreciation, is considered on the rates of reproduction and possibility of enterprises, in relation to providing of this process.

Key words: depreciation, rate of depreciation, methods of charging amortization.

Саєнко С.Г.

АМОРТИЗАЦИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

В статье рассмотрена эволюция амортизационной политики государства, влияние амортизации на темпы воспроизводства и возможности предприятий, относительно обеспечения этого процесса.

Ключевые слова: амортизация, норма амортизации, методы начисления амортизации.

Постановка проблеми у загальному її вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення відтворення виробничого потенціалу підприємства напряму залежить від визначеної державою та підприємством амортизаційної політики. Рациональне використання амортизаційного фонду та управління процесом кругообігу фондів забезпечується побудовою норм амортизації, які мають забезпечувати повне відшкодування інвестованих у основні засоби коштів не залежно від перспективної потреби у оновленні.

Розвиток інноваційних технологій, удосконалення техніки, швидка зміна уподобань споживачів та інші чинники викликають необхідність у зменшенні нормативних термінів експлуатації обладнання. Саме це і буде виступати причиною перегляду нормативних термінів експлуатації

основних засобів та встановлення на цій основі економічно доцільних норм амортизації.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Амортизаційні відрахування включаються до складу фінансових витрат і зменшують базу оподаткування прибутку. Питаннями порівняльного аналізу різних методів нарахування амортизації займаються такі науковці як: В.Г.Андрійчук, О.І.Боткіна, А.П.Гайдуцький, О.І.Добриніна, В.М.Костюченко, Н.М.Ткаченко, Т.С.Хачатурова, А.В.Череп та інші.

Цілі статті. Визначення оптимальної амортизаційної політики дозволить підприємству прискорити оновлення основних засобів, оптимізувати базу оподаткування, підвищити конкурентоспроможність продукції за рахунок набуття конкурентних переваг шляхом прискорення впровадження результатів НТП у виробничі процеси.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Питання визначення оптимальної амортизаційної політики в економічній літературі не нові. У колишньому СРСР норми амортизації переглядались 8 разів: у 1923 р., 1930 р., 1938 р., 1949 р., 1951 р., 1955 р., 1963 р., 1975 р. та 1991 р.

У роки революції та в період громадянської війни процес відтворення основних засобів було перервано, амортизаційний фонд перестав нараховуватись. Практика нарахування амортизації була відновлена лише у роки нової економічної політики (НЕП). Але норм амортизації при цьому встановлено не було. Лише у 1923 р. було затверджено нові норми нарахування амортизації, які були диференційовані за трьома групами основних засобів: для кам'яних будівель та капітальних споруд – 3,5%, для дерев'яних будівель, машин та обладнання – 5–10%, для транспортних засобів, інвентарю та інструментів – 10–15%.

Норми амортизації було встановлено до первісної вартості.

У 1930 р. були визначені нові норми амортизації. Основна їх особливість заключалась у тому, що вони були диференційовані по основних видах основних засобів у відповідності до розширеної класифікації.

В цих нормах враховувались змінність та навантаженість обладнання. Диференційовані норми 1930 р. використовувались до 1963 р.

В той же час у 1938 р. було введено середньо-галузеві норми амортизації. Вони діяли, поряд із диференційованими нормами 1930 р., і слугували лімітом, який визначав амортизаційний фонд по галузі та

кожному підприємству. Розподіл нарахованого фонду для включення у собівартість продукції відбувався за нормами, встановленими у 1930 р.

Іншою особливістю норм амортизації 1938 р. було виділення норм амортизації на капітальні ремонти та реновацію. Створення цільового фонду фінансових ресурсів для капітального ремонту було зумовлено необхідністю підтримання у необхідному технічному стані основних засобів. Фінансування капітального ремонту, що здійснювалось за рахунок собівартості продукції до 1938 р., не забезпечувало вирішення цієї проблеми.

Перегляд норм у 1949 р., 195 р., 1955 р. стосувався уточнення амортизації по окремих галузях. Не змінювались загальні норми амортизації, але корегувалась частка відрахувань на капітальні ремонти. За цей період створився та поступово поглиблювався розрив між діючими диференційованими нормами 1930 р. та затвердженими середньогалузевими нормами. Такий стан став причиною негативних явищ у процесах відтворення основних засобів як окремих підприємств, так і в межах галузей та економіки країни в цілому.

Для вирішення цих проблем у 1963 р. було введено нові норми амортизації. Головними особливостями цих норм стало наступне:

- встановлення єдиних норм для всього народного господарства;
- відміна середньогалузевих норм;
- широка диференціація норм амортизації за видами, групами та об'єктами;
- повніший облік морального зношення;
- зростання норм амортизації за рахунок відрахувань на реновацію при несуттєвому – на 1% зростанні відрахувань на капітальні ремонти;
- у витрати на ремонти, крім капітального, були включені витрати на середні ремонти та модернізацію основних засобів.

Таким чином, головним результатом введення нових норм амортизації 1963 р. стало прискорення обороту основних фондів, збільшення витрат на реновацію, обмеження масштабів капітального ремонту та оптимізація процесу відтворення основних засобів в цілому. 1 січня 1972 р. була проведена переоцінка основних фондів, що стало причиною уточнення норм амортизації, яке відбулось у 1975 р. Нові норми амортизації зберегли основні принципи та методологію в цілому норм 1963 р. Однак, нові норми амортизації мали: більш розширену класифікацію; збільшену кількість норм; зниження частки капітального ремонту; зростання частки на реновацію.

Потреба у прискореному впровадженні результатів науково-технічного прогресу вимагала від підприємств прискорення темпів

оновлення основних засобів, особливо їх активної частини, зменшення витрат на ремонтні роботи. У 1991 р. було введено нові норми амортизації, головною особливістю яких була відміна частки амортизаційних відрахувань, яка спрямовувалась на капітальні витрати, що сприяло зростанню частки відрахувань на реновацію. З введенням цих норм амортизація нараховується лише на повне відновлення основних засобів.

Згідно «Положення про порядок визначення амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу)» амортизації підлягали витрати, пов'язані із:

- придбанням та введенням в експлуатацію основних фондів;
- самостійним виготовленням основних фондів;
- проведенням певних видів ремонтів, реконструкції і модернізації основних фондів;
- поліпшенням земель.

Крім того в межах встановлених норм відбулась їх уніфікація. Для здійснення процесу амортизації основні фонди підприємства поділяли на такі групи:

- група 1 – будівлі, споруди, їх компоненти, передавальні пристрої;
- група 2 – транспортні засоби, меблі, офісне обладнання, побутові електромеханічні прилади та інструменти, інформаційні системи;
- група 3 – інші основні фонди, що не ввійшли до груп 1 і 2.

Річні норми амортизаційних відрахувань, затверджені згаданим «Положенням...», встановлювалися у відсотках до балансової вартості кожної із груп основних фондів на початок звітного періоду у таких розмірах: група 1 – 5%; група 2 – 25%; група 3 – 15%.

Безсумнівно впровадження нової амортизаційної політики та встановлення нових норм амортизації було суттєвим кроком вперед. Ці норми амортизації діяли до 2004 р. Починаючи з 2004 р. норми амортизації було знову переглянуто. Норми амортизації було встановлено для основних фондів, які були введені в дію до 01.01.2004 р. та для нових основних фондів.

Впровадження нових норм амортизації було викликано значними змінами вартості основних фондів. Період швидкої інфляції викликав викривлення у реальній вартості основних засобів, а проведені переоцінки основних засобів не дозволили виправити ситуацію, що склалась.

Крім того, з 01.01.03 р. «з'явилася» 4 група основних фондів. Раніше об'єкти, які підпадали під цю групу, включалися до складу основних фондів 2 групи. Необхідність запровадження 4 групи основних фондів викликана прискоренням впровадження темпів НТП у виробництво

обчислювальної техніки, засобів зв'язку тощо. Крім того, як видно із таблиці, переглянуто норми амортизації по групах основних фондів.

Податковим кодексом України встановлюється новий порядок нарахування податку на прибуток, який набирає чинності з 1 квітня 2011р. Одним із чинників зміни бази оподаткування є запровадження нових методів амортизації основних засобів.

Відповідно до положень Податкового кодексу України (далі – ПКУ) нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється наказом по підприємству при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс) і призупиняється на період його виводу з експлуатації.

При введенні в дію Податкового кодексу з 01 квітня 2011 р. передбачено пооб'єктний основних засобів у межах 16 груп та визначено мінімально припустимі терміни корисного використання основних засобів. Такий підхід дає можливість здійснювати державі регулювання амортизаційної та, відповідно, податкової політики підприємств.

Одним із основних чинників, який регулює відтворювальні процеси на підприємствах, виступає обраний підприємством метод нарахування амортизації. Певні методи нарахування амортизації дозволяють збільшити або зменшити витрати на певному етапі життєвого циклу продукції, відкорегувати базу оподаткування відповідно до завантаження виробничих ліній, регулювати темпи відтворювальних процесів на підприємстві. Проведений аналіз існуючих методів нарахування амортизації дозволив автору визначити найбільш доцільні умови використання певних методів нарахування амортизації.

Введення і дію Податкового кодексу України розширило можливості підприємств щодо використання окремих методів нарахування амортизації та дозволило узгодити бухгалтерський та податковий облік.

Згідно з пп. 145.1.5 п. 145.1 ст. 155 ПКУ амортизація основних засобів може нараховуватися із застосуванням таких методів:

- прямолінійного;
- зменшення залишкової вартості;
- прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивного;
- виробничого.

Відповідно до Податкового кодексу України нарахування амортизації в цілях оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику з метою складання фінансової звітності, та може переглядатися в разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання. При цьому,

нарахування амортизації за новим методом починається з місяця, наступного за місяцем прийняття рішення про зміну методу амортизації (пп. 145.1.9 п. 145.1 ст. 145 ПКУ).

При введенні в дію Податкового кодексу з 01 квітня 2011 р. передбачено пооб'єктний облік основних засобів у межах 16 груп та визначено мінімально припустимі терміни корисного використання основних засобів.

По двох групах основних засобів 1 – земельні ділянки та 13 – природні ресурси амортизація не нараховується.

Протягом еволюції норм амортизації відбувались постійні коливання у кількості визначених груп основних засобів для проведення розрахунків та власне зміни самих норм. Переваги та недоліки кожного із затверджених порядків нарахування амортизації важко відчути одразу, в наслідок того, що амортизація охоплює стадії виробництва та обігу продукції, виготовленої на даному обладнанні за весь період його функціонування.

Висновки. Базою формування амортизаційного фонду підприємства, крім норм амортизації, обраного методу нарахування амортизації, виступають: нормативний термін експлуатації обладнання та база нарахування амортизації – первісна або відновна вартість основних засобів.

При встановленні норм амортизаційних відрахувань необхідно керуватись економічною доцільністю визначення термінів функціонування засобів праці, які повинні враховувати техніко-економічні характеристики основних засобів, темпи науково-технічного прогресу в країні та галузі, умови експлуатації (агресивність середовища, інтенсивність завантаження, якість та вартість проведення ремонтних робіт), якість робочої сили, що займається як обслуговуванням, так і експлуатацією машин та обладнання.

Встановлення тривалості амортизаційного періоду (нормативного терміна експлуатації обладнання) – виступає одним із складних питань забезпечення ефективного відтворювального процесу на підприємстві.

Саме за цей період повинно відбутись повне відшкодування вартості основних засобів, які використовуються підприємством.

Рух амортизації охоплює стадії виробництва та обігу продукції, виготовленої на даному обладнанні за весь період його функціонування. Цей процес не співпадає з відновленням основних засобів, яке за масштабами ширше амортизації, на величину періоду створення нових потужностей замість тих, що вибули.

Існують різні думки щодо віднесення процесу втілення коштів амортизаційного фонду у нові засоби праці.

На думку одних авторів цей процес є складовою процесу амортизації, на думку інших – це самостійний етап у кругообігу фондів.

Ми погоджуємось із думкою тих науковців, які розглядають процес перевтілення амортизаційного фонду у основні засоби як самостійний процес кругообігу основних фондів, оскільки саме визначення амортизації дозволяє зробити такі висновки:

- амортизація розглядається як процес перенесення вартості основних засобів на виготовлену продукцію;
- амортизація розглядається як процес відшкодування вартості основних засобів в наслідок їх фізичного зношення;
- накопичена сума амортизації може використовуватись не лише на придбання основних засобів (інвестування), а може бути авансована у придбання оборотних активів для забезпечення безперервності виробничих процесів.

Висновки. Таким чином амортизація може розглядатись через відшкодування витрат на придбання основних фондів, накопичення та повернення вкладених коштів для забезпечення відтворення виробничого потенціалу, а не як безпосередньо процес придбання нових основних засобів.

Грошовий амортизаційний фонд – це фінансовий результат накопичення послідовно здійснюваних амортизаційних відрхувань. Амортизаційні відрхування можна розглядати як ту частину вартості засобів праці, яка у кожному новому кругообігу фондів підприємства по мірі їх зношення визначається та продовжує рух у складі нової вартості спочатку у вигляді незавершеного виробництва, пізніше як частина вартості готової продукції, а після її реалізації накопичується у резервному фонді грошових коштів, призначеного для відшкодування авансованих витрат в основні засоби. Амортизаційні відрхування, відображаючи величину перенесеної вартості, одночасно показують ступінь зносу основних засобів, але лише фізичну.

1. Дрейпер Н., Смит Г. Прикладной регрессионный анализ. В 2-х кн. Кн.2 / Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 351 с.
2. Завгороднев В. Консультує ДПА України: Переоцінка та індексація основних фондів / В.Завгороднев // «Вісник податкової служби України». – №17 – 2008.
3. Методи нарахування амортизації основних засобів у контексті Податкового кодексу. Від ДПА у Харківській області // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gni33.mainmaker.com/?p=915>
4. Классификация групп основных средств и других необоротных активов и минимально допустимых сроков их амортизации (с 01.04.2011 г.). Довідкова інформація. Ліга-закон. // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST001980.html